

اشاره: «هارشال مکلوهان» را «پیغمبر» عصر رسانه می‌دانند، چراکه نظریات او در حوزه رسانه و ارتباطات تحولات عظیمی را به‌وجود آورده است؛ در این میان یکی از نظریات مهم مکلوهان، تقسیم‌بندی او در حوزه اعصار است. مکلوهان جهان را به چند عصر یا به قول خود «کهکشان» تقسیم‌بندی می‌کند. «کهکشان شفاهی»، «کهکشان گوتنبرگ» و «کهکشان مار کنی». قطعا اگر مکلوهان چند سال بیشتر زندگی کرده بود درباره عصر حاضر که عصر رسانه‌های تعاملی و دیجیتال است هم نظراتی داشت؛ اما این مطلب بیشتر تالش دارد کهکشان گوتنبرگ را مورد بررسی قرار دهد. کتابت بسیار پیش‌تر از آنکه دستگاهش را «گوتنبرگ» اختراع کند در کشورهای اسلامی و ایران رواج داشت اما از آنجا که تاریخ را بیشتر غربی‌ها نوشته‌اند نقطه آغاز را برای عصر مکتوبات سال ۱۴۵۰ می‌دانند. این سال، سال اختراع ماشین چاپ توسط «یوهان گوتنبرگ» طلاساز اهل «ماینس» آلمان است که دگرگونی عظیمی در نحوه ارتباطات و بالطبع فرهنگ بشری محسوب می‌شد. این پدیده، دنیا را دگرگون کرده و سرآغاز رشد و توسعه تکنولوژی‌های ارتباط جمعی پیشرفته‌تر و بالطبع تغییرات نهادین و بنیادی‌تر در ساختار فرهنگی بشری بود. مکلوهان از این دوره با نام دوره «قبیله‌گریزی» نام می‌برد که این خود بیش از هر چیزی نشان‌دهنده همان تغییرات بنیادین در زندگی انسان است. با افزایش روند صنعتی شدن چاپ، و توسعه بازار آن، رسانه‌های دیگری جز کتاب، که ماهیت اصلی‌شان استفاده از فناوری چاپ بود، مثل روزنامه‌ها، هفته‌نامه‌ها و مجله‌ها، یا به عرصه ظهور گذاشتند که هر کدام سهم بسزایی در تغییر و تحول در حوزه فرهنگ عمومی جوامع داشتند

- وضعیت کتابخوانی در ایران**

اگرچه تاریخ ادبیات و فرهنگ ایران‌زمین بسیار غنی و قدیمی است اما آنچه طی سال‌های گذشته مکرر مورد مذاقه قرار گرفته پایین بودن نرخ مطالعه در بین ایرانی‌هاست. عام‌ترین تعریف از سرانه مطالعه میانگین مدت زمان مطالعه یک نفر در یک شبانه‌روز است. اما لزوماً همیشه این تعریف صادق نیست و می‌توان به جای مدت‌زمان از تعداد کتاب‌های خوانده‌شده یا تعداد صفحات خوانده‌شده در طول روز نیز برای تعریف سرانه مطالعه بهره جست. در ساده‌ترین حالت می‌توان میزان مطالعه همه افراد یک جامعه را یا هم جمع و بر تعداد افراد آن جامعه و تعداد روزهای در نظر گرفته شده تقسیم کرد. اما باز با هر تعریفی از سرانه مطالعه وضعیت کشور ما مناسب‌نیست.

سال ۸۱ مرکز پژوهش‌های وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی ۲۸ استان را بررسی و اعلام کرد سرانه مطالعه ایرانی‌ها ۷ دقیقه در روز است. چند سال بعد اعلام شد سرانه مطالعه در ایران ۲ دقیقه در سال است! حرف غلوآمیزی که همان زمان دبیرکل وقت نهاد کتابخانه‌های عمومی اعلام کرد این آمار خلا و واقع است و «آمار مطالعه ۱۷ دقیقه در ایران ۲۹ دقیقه در «کتاب درسی»، «کتاب ادعیه»، «قرآن»، «صفحات مجازی» و هر چیزی که به خواندن ربط داشته باشد، لحاظ شده بود. اعتراض‌هایی به این آمار شد که چند دقیقه‌ای از آن را کم کرد و بالاخره اعلام شد آمار سرانه مطالعه ۷۵ دقیقه و ۳۴ ثانیه محاسبه شده که ۱۵ دقیقه و ۱۷ ثانیه مربوط به کتاب، ۲۱ دقیقه و ۳۱ ثانیه برای قرآن و ادعیه، ۳۲ دقیقه و ۲۶ ثانیه روزنامه و ۵ دقیقه و ۴۲ ثانیه به نشریه‌خوانی اختصاص پیدا کرده است که هر دو فضای مجازی و فیزیکی را شامل می‌شود. حالا نکته مهم این است که «سرانه مطالعه» یک شاخص جهانی است که تعریف مشخص و دقیقی دارد. با این تعریف، این شاخص تنها مطالعه کتاب(ان هم از نوع غیردرسی) را شامل می‌شود؛ یعنی نه مطبوعات و نه سایت‌های اینترنتی و مجازی که در این سرانه همه این موارد اعمال شده بود؛ یک سال گذشت و در طول این مدت سرانه‌های مختلفی اعلام شد و یک بار ۱۵ دقیقه هم در این بین دیده شد و مسوولان از ۲۹ دقیقه کوتاه آمدند و گفتند سرانه مطالعه ایرانی‌ها حداقل ۱۸ دقیقه [دقیقا ۱۸ دقیقه و ۴۷ ثانیه] است!

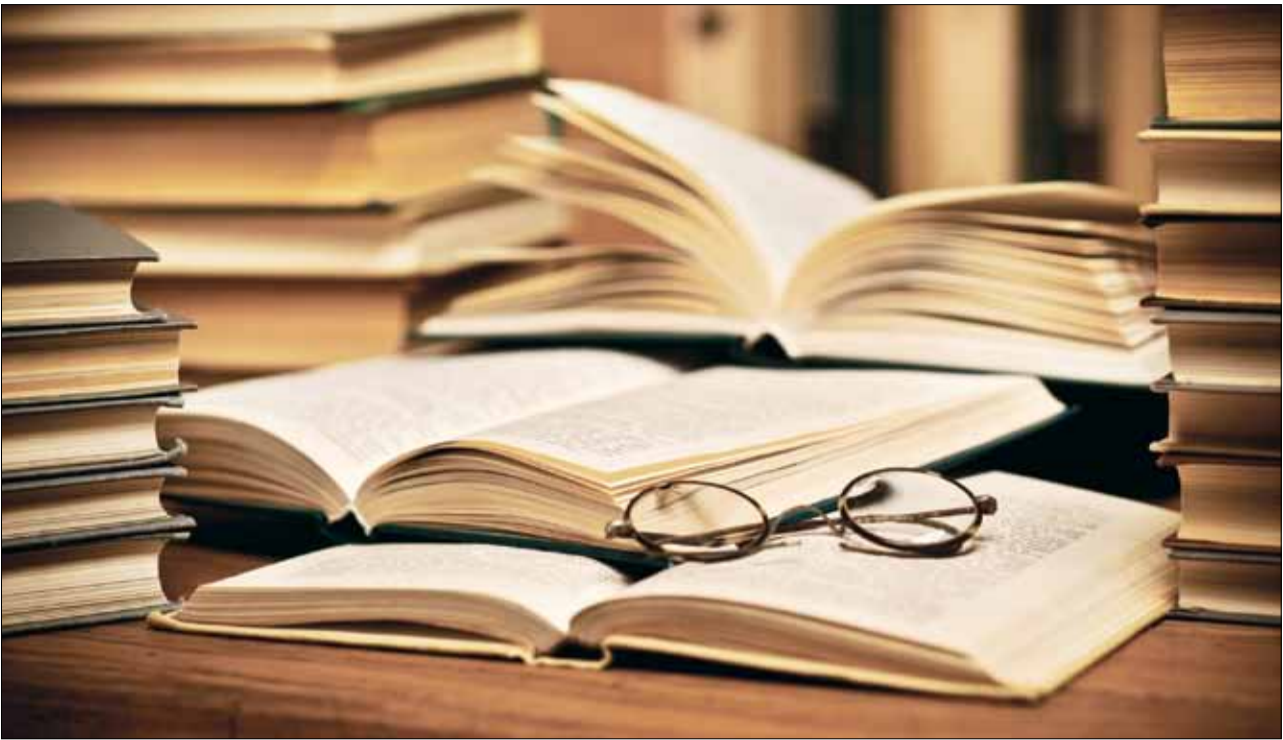
■ تفاوت کتابخوانی ایرانی‌ها با دیگر کشورهای جهان
دانشمندان علم ارتباطات در تحلیل موقعیت‌های زمانی و مکانی طی اعصار مختلف معتقدند هر چقدر در دوره دیجیتال و عصر اطلاعاتی جلوتر می‌رویم، خلاصه‌نویسی بیشتر می‌شود؛ چنانکه زمانی انسان‌ها کتاب‌های چند صد صفحه‌ای را مطالعه می‌کردند، بعدها به سمت مطالعات روزنامه‌ای سوق پیدا کردند و امروز بیشتر به سمت پیام‌های کوتاه و یک‌خطی گرایش پیدا کرده‌اند. عصر دیجیتال، شبکه‌های تعاملی و شبکه‌های ارتباطی موبایلی هر چقدر بر سلاگی و راحتی ارتباطات تاثیر گذاشته به همان اندازه نیز بر سطحی شدن مطالعات اثر گذار بوده است به‌گونه‌ای که امروز شبکه‌های اجتماعی را یکی از بزرگ‌ترین آفات بر مطالعه و سطح سواد اجتماعی می‌دانند. علاوه بر عدم گرایش جوانان به سمت مطالعه، فضای مجازی یک لایه دومی

مطالعه در ایران در مقایسه با ترکیه نیز بسیار پایین است.

به نوعی که تیراژ کتاب‌ها در ترکیه تقریبا ۹۷ درصد بالاتر از تیراژ کتاب در ایران است و رقم تیراژ ۵۰ هزار نسخه‌ای برای یک کتاب رقم متوسط است در حالی که در ایران رقم ۱۵۰۰ نسخه را می‌توان رقم متوسط در نظر گرفت اما نکته جالب‌تر اینکه ۶۴۰۰ ناشری که در ترکیه فعالیت می‌کنند موظف هستند سالانه ۳۵۰۰۰ جلد معادل ۲۲۴ میلیون مجلد کتاب چاپ کنند. سرانه آمار مطالعه در ژاپن روزی ۹۰ دقیقه است. در ژاپن بعضی کتاب‌ها ۴ دوره تجدید چاپ می‌شوند و به رقم ۵ میلیون جلد می‌رسند. در این بین کشورهای خاورمیانه کتاب‌خوان‌ترین مردم جهان هستند. به طوری که آمار نشان می‌دهد هر عربستانی در سال تنها ۶ دقیقه کتاب می‌خواند در حالی که اروپایی‌ها در سال ۱۲۰۰۰ دقیقه کتاب می‌خوانند. در کشورهای حاشیه خلیج‌فارس تنها ۲۲ درصد مردم کتاب می‌خوانند. براساس آمار منتشرشده از هر ۱۰ کانادایی ۹ نفر در طول سال یک کتاب می‌خوانند و یک نفر دیگر هم در طول سال به طور متوسط ۱۷ جلد کتاب می‌خواند و مطالعه کتاب و نشریه برای ۸۵ درصد کانادایی‌ها امری حیاتی و واجب است. انگلیسی‌ها پس از ژاپن بالاترین سرانه مطالعه در جهان را به خود اختصاص داده‌اند حتی اگر کتاب نخوانند اما یک فرهنگ شده که کتاب‌های جدید چاپ‌شده را بخرند و در قفسه‌های کتابخانه خود بگذارند. مردم این کشور بیشتر به داستان‌های جنایی علاقه دارند. حتی برخی از مردم این کشور دوست دارند در روز روزنامه مختلف را بخرند و بخوانند. انگلیس کتابخوان‌ترین کشور اروپاست. بررسی این آمارها نشان می‌دهد باید تغییری در فرهنگ عمومی ایرانیان حاصل شود تا کتابخوانی در بین آنها تسری پیدا کند اما اتفاقات و تحولات جامعه بیشتر به سمت فاصله از کتاب‌ها هم پیش می‌رود.

■ تأثیر فضای مجازی بر کتابخوانی
دانشمندان علم ارتباطات در تحلیل موقعیت‌های زمانی و مکانی طی اعصار مختلف معتقدند هر چقدر در دوره دیجیتال و عصر اطلاعاتی جلوتر می‌رویم، خلاصه‌نویسی بیشتر می‌شود؛ چنانکه زمانی انسان‌ها کتاب‌های چند صد صفحه‌ای را مطالعه می‌کردند، بعدها به سمت مطالعات روزنامه‌ای سوق پیدا کردند و امروز بیشتر به سمت پیام‌های کوتاه و یک‌خطی گرایش پیدا کرده‌اند. عصر دیجیتال، شبکه‌های تعاملی و شبکه‌های ارتباطی موبایلی هر چقدر بر سلاگی و راحتی ارتباطات تاثیر گذاشته به همان اندازه نیز بر سطحی شدن مطالعات اثر گذار بوده است به‌گونه‌ای که امروز شبکه‌های اجتماعی را یکی از بزرگ‌ترین آفات بر مطالعه و سطح سواد اجتماعی می‌دانند. علاوه بر عدم گرایش جوانان به سمت مطالعه، فضای مجازی یک لایه دومی

تأملات



چرا ملت ما با مطالعه قهر است؟

فاتحه‌خوانی برای کتابخوانی

- امیرعلی جهاندار

۲- ایجاد مرحله انگیزه و علاقه به مطالعه
۳- ارائه آموزش‌های لازم برای مطالعه انفرادی و گروهی
۴- نگرش‌سنجی از وضعیت کتابخوانی در بین اقشار مختلف جامعه در گروه‌های مختلف سنی، جنسی، تحصیلاتی و…
۵- تشکیل کمیته‌های کارشناسی انتخاب کتاب به منظور سطح‌بندی کتب موجود و ارائه سیر مطالعاتی (معرفی منابع) در تمام سازمان‌های درگیر
۶- تشکیل گروه‌های مطالعاتی همسال در جامعه و سازمان‌های مختلف
۷- تشکیل گروه‌های مشاوره به منظور هدایت و راهنمایی مخاطبان به صورت انفرادی یا گروهی
۸- اعمال سیاست‌های تشویقی (مسابقات، جوایز، هدایا، پارانها، اردو، کلاس‌های آموزشی و…)
۹- حمایت از ناشران، مؤلفان و نویسندگان با ارائه تسهیلات زبان‌شناسان و حتی معلمان مدرسی که هر روز با روش جدید املا و نوشتار دانش‌آموزان‌شان روبه‌رو می‌شوند، برآمده است. همه این وضعیت‌ها در شرایطی است که گرایش به کتابخوانی اتفاقاً پایین آمده و مردم با دایره لغات پایین و کم هر روز به خدمت برگزاری هفته‌های کتاب و معرفی بهترین‌های کتاب در عرصه‌های مختلف.

■ مرحله آگاهی
- استفاده از رسانه‌های جمعی
- استفاده از امکانات تبلیغی در داخل سازمان‌ها مثل تابلوی‌های اطلاعات داخلی، مجلات و نشریات، کتب منتشره، تابلوهای بزرگ داخل سازمان‌ها، فضاهای تبلیغی مثل دیوارها و… برای تشویق افراد به مطالعه و آشنایی با فواید آن
- تهیه و تولید بروشورهای تبلیغاتی و توزیع آن در طول سال
و در ایام مختلف در تمام سازمان‌ها
■ چگونگی ایجاد انگیزه و علاقه به مطالعه
ارائه آموزش‌های لازم برای مطالعه می‌تواند از راه‌های زیر صورت گیرد:
تهیه جزوات آموزشی، برگزاری کارگاه‌های آموزشی، گروه‌های مشاوره، تشکیل گروه‌های مطالعه، تدوین سیاست‌های تشویقی و اعمال سیاست‌های خاص در اجرای برنامه‌های سازمان‌ها به منظور تشویق در امر مطالعه، هدایت و راهنمایی با ارائه مسیر مطالعاتی و معرفی منابع، طراحی و برگزاری مسابقات مختلف متناسب با علاقه مخاطبان نظیر خلاصه‌نویسی، نقد و بررسی، شعرخوانی و نمایشنامه‌نویسی.

- راه‌های عملی گسترش فرهنگ کتابخوانی**

این راه‌ها را می‌توان به دسته‌های زیر تقسیم کرد:
- انجام یک کار تحقیقی برای مشخص کردن جایگاه این فرهنگ در سازمان (مدیران و کارکنان) و مشخص کردن نیاز افراد در گروه‌های مختلف

دوشنبه ۲۵ آبان ۱۳۹۴

- تشکیل کمیته کارشناسی انتخاب کتاب سال در اقشار و سازمان‌های مختلف
- تهیه و توزیع کتب مورد نیاز کتابخانه‌ها
- ایجاد تقویت و گسترش کتابخانه‌ها و تأمین نیازمندی‌های کتابخانه‌ها
- آموزش افراد مرتبط با کتاب، کتابخانه‌ها و کتابداران از طریق تهیه جزوات آموزشی و برگزاری کارگاه‌های آموزشی متمرکز کشوری و استانی
- تعیین حداقل استاندارد (ابزار، امکانات، نیروی انسانی، فضا و…) برای ایجاد جذابیت وارد شدن و مطالعه در کتابخانه‌ها
- برگزاری نمایشگاه‌های کتاب در ایام مختلف سال و فروش کتاب و… با قیمت مناسب
- ایجاد فروشگاه‌های دائمی کتاب و دیگر محصولات فرهنگی
- ایجاد زمینه لازم برای تشکیل انجمن کتاب و کتابخوان در اقشار و سازمان‌های مختلف
- تعیین ساختار مناسب برای انجمن‌های کتاب و کتابخوانی
- ارائه مسیر مطالعاتی موجود در موضوعات مختلف و تأمین کتب مورد نیاز در کتابخانه‌ها برای گروه‌های مختلف
- معرفی نویسندگان به وسیله بروشور و…
- ارائه یک سیستم نظام‌مند برای ارائه اطلاعات کتابخانه‌ای به مراجعان، با استفاده از رایانه

- استفاده از دیگر محصولات فرهنگی نظیر فیلم، نوار، سی‌دی و نشریات

- ارسال حداقل یک نسخه از تمام کتاب‌های منتشرشده و همچنین دیگر محصولات فرهنگی برای هر یک از کتابخانه‌ها
- تعامل مثبت با همه سازمان‌ها و استفاده از فرصت‌های قانونی برای تجهیز کتابخانه‌ها

- احیای سنت وقف کتاب و امکانات مورد نیاز پژوهش و مطالعه در جامعه
- مشخص کردن جایگاه والای کتابخوانی در جامعه
- انتخاب کتابخانه‌ها، کتابداران و کتابخوانان برتر و اعمال سیاست‌های تشویقی برای آنان

- اعمال سیاست‌های حمایتی از ناشران و مولفان برای تهیه و تولید کتاب‌های ارزان با کیفیت مناسب برای کتابخانه‌ها
- ایجاد گروه‌های مختلف هنری - ادبی در کتابخانه‌ها و فراهم کردن زمینه‌فعلیات آنها
- اختصاص یارانه برای تأمین بخشی از اقلام فرهنگی مورد نیاز جامعه
- تعیین فرهنگ کتابخوانی برای مدیران و کارشناسان در تمام ارگان‌ها و سازمان‌ها
- تبیین نقش کتاب و کتابخوانی در دیگر فعالیت‌های سالانه هر یک از سازمان‌ها
- نصب تابلوی اعلانات برای کتابخانه‌ها و اعلام تازه‌های نشر و معرفی بهترین مقاله، خلاصه‌نویسی، شعر، طرح و…
- تشکیل گروه‌های متنوع موضوعی و استفاده از امکانات اعضا برای تولیدات گروه نظیر برنده جوایز و…
- فراهم آوردن امکانات برای حضور کتابداران کتابخانه‌های فعال در نمایشگاه‌های کتاب و ارائه تسهیلات ویژه به آنان

■ راه‌های تداوم فرهنگ کتابخوانی در جامعه
-انجام مطالعات میدانی درباره اثر بخشی برنامه‌ها و فعالیت‌های اجراشده و شناسایی موانع و مشکلات
-ارزشیابی فعالیت‌های اجراشده
- ایجاد و تقویت فعالیت‌های انجمن‌های کتاب و کتابخوانی در میان اقشار مختلف مردم
- شناسایی نقاط ضعف در سیاست‌ها و فعالیت‌های انجام‌شده
- تعیین شاخص‌ها و معیارها برای عضویت افراد در انجمن‌های کتاب و کتابخوانی و تدوین سیاست‌های کلی و نظارت بر فعالیت انجمن‌ها در طول سال
- به‌روز کردن منابع کتابخانه‌ها
■ مسابقات کتابخوانی و استقبال بی‌نظیر از آنها
شاید یکی از راهکارهایی که می‌تواند در فرهنگ عمومی تاثیر گذار باشد و افزایش کتابخوانی را حاصل کند، برگزاری مسابقات کتابخوانی است. تجربه‌های به دست آمده در مسابقات کتابخوانی «هنر زندام»، «خانواده» و «دختر شینا» نشان داده است، برگزاری مسابقات کتابخوانی در سطح ملی می‌تواند قدم خوبی برای شروع مجدد عصر مطالعه باشد. من زندام بعد از قرار گرفتن در پروسه مسابقه کتابخوانی - بدون اینکه در قالب توزیع انبوه سازمانی قرار بگیرد- به چاپ صد و هفتاد و اندی رسیده همین اتفاق درباره کتاب «خانواده» نیز افتاد و هم‌اکنون درباره کتاب «دختر شینا» نیز در حال وقوع است.

■ معرفی کتاب از طریق برنامه‌ها، افراد و سوپرستارها

ستاره‌ها اگرچه در بسیاری موارد برای جامعه لطمه‌زننده هستند تا کمک کننده؛ اما اخیرا فرهنگ خوبی در بین آنها راه

افتاده و آن نیز معرفی کتاب به یکدیگر است. شاید اولین بار این کار را به‌صورت رسمی رامبد جوان در برنامه خندوانه شروع کرد؛ اما امروز این کار در بین اهالی سینما و تلویزیون دارد به یک فرهنگ خوب تبدیل می‌شود.

سخت‌نرانی‌ها در کتاب طرح کلی اندیشه اسلامی در قرآن گردآوری شده است. کتاب حاضر کتبی منحصr به فرد در زمینه اندیشه اسلامی است. عموم کتاب‌هایی که با نام اندیشه اسلامی یا اصول یا عقاید نوشته شده‌اند اصول اعتقادی دین را بیشتر به عنوان مفاهیم ذهنی تلقی کرده و در مقام اثبات و درستی این اصول و پاسخگویی به شبهات مطرح‌شده هستند. برخلاف این کتاب‌ها طرح کلی اندیشه اسلامی در قرآن مباحث ضروری دین را به گونه‌ای تفهیدآفرین معرفی کرده است. این کتاب با مبنا قرار دادن آیات قرآن برای تبیین اصول اعتقادی اسلامی کتابی است وحدت‌آفرین برای امت اسلامی و معظم‌له در آن زمان دست‌های پنهان استعمار را در ایجاد اختلاف بین امت اسلامی به‌خوبی می‌دیدند، لذا با تکیه بر اصول اساسی اعتقادی اسلامی مانند توحید زمینه وحدت امت اسلامی را فراهم آورده‌اند.

■ نفعات نفت، پیشنهادی برای شناخت دوران خام‌فروشی
«خانواده‌ای هست مفلوک. کار پدر بدانجا کشیده است که مجبور است طلای مادر را بفروشد تا نان

به همه جوان‌ها توصیه می‌کنم، نه حالا که دارم با شما صحبت می‌کنم، بارها این را گفته‌ام. زمانی که جوان‌ها زیاد دور و بر من می‌آمدند قبل از انقلاب، بارها این را گفته‌ام که بروید یک دور حتماً بی‌نویان را بخوانید. این بی‌نویان کتاب جامعه‌شناسی است، کتاب تاریخی است، کتاب انتقادی است، کتاب الهی است، کتاب محبت و عاطفه و عشق است.»

■ «طرح کلی اندیشه اسلامی در قرآن» برای نگاهی دوباره به اصول اعتقادی اسلام
کتاب طرح کلی اندیشه اسلامی در قرآن مباحث ضروری دین را از نگاه مقام معظم رهبری بیان کرده و بازتاب نگاه نو و بدیع مظلّم به مفاهیم دینی است. این کتاب سلسله جلسات مقام معظم رهبری در مسجد امام حسن مجتبی(ع) مشهد مقدس که سال ۱۳۵۳ شمسی برگزار شده را ارائه کرده است. حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای در روزهای آخر تابستان سال ۱۳۵۳ هر روز ماه مبارک رمضان بعد از نماز ظهر و عصر قرآن به دست پشت تریبون می‌ایستادند و یک ساعت با حرارت سخنرانی می‌کردند که حاصل این



- بی‌نویان**

«بی‌نویان» نام رمان معروفی نوشته ویکتور هوگو، نویسنده سرشناس فرانسوی است. این کتاب نخستین بار در سال ۱۸۶۲ منتشر شده و یکی از بزرگ‌ترین رمان‌های قرن ۱۹ است. با شروع شورش ژوئن در ۱۸۱۵ و به اوج رسیدن آن در ۱۸۳۲ در پاریس، این زمان از زندگی چند شخصیت در تمرکز بر مبارزات محکوم سابقه‌داری به نام ژان والژان و به رستگاری رسیدن او شکل گرفت. این رمان با بررسی ماهیت قانون و بخشش، تاریخ فرانسه، معماری و طراحی شهری پاریس، سیاست‌ها، فلسفه اخلاقی، ضد اخلاقیات، قضاوت‌ها، مذهب، نوع و ماهیت عشق را شرح می‌دهد. رمان بیش از حد انتظار طرفدار یافت و واکنش‌های انتقادی متنوع که اکثراً منفی بودند، بر رمان وارد شد. از لحاظ تجاری، این کار یک موفقیت بزرگ در سطح جهان بود. آیتن سینکلر رمان را به عنوان «یکی از ۶ رمان برتر جهان» معرفی می‌کند. وی در کتاب بی‌نویان به تشریح بی‌عدالتی‌های اجتماعی و فقر و فلاکت مردم فرانسه می‌پردازد، همان عوامل و محرک‌های اجتماعی که منجر به